

АНАЛІЗ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: *шкільний підручник з англійської мови, аналіз підручників, індивідуальне науково-дослідне завдання, принципи, критерії.*

У статті здійснена спроба розглянути алгоритм аналізу шкільного підручника з англійської мови для подальшого застосування навичок аналізу на практиці під час виконання студентами індивідуального науково-дослідного завдання, а також при виборі підручника для роботи в школі, враховуючи його недоліки та переваги.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма шкільної іншомовної освіти ставить нові вимоги до її якості та ефективності, що у свою чергу, безпосередньо залежить від якісних показників навчальної літератури та професійного рівня науково-педагогічних працівників тощо. З огляду на це змінюються підходи до укладання та здійснення аналізу шкільних підручників, рекомендованих МОН України, зокрема з англійської мови.

Аналіз останніх досліджень. Євроінтеграційні процеси в сучасному світі в галузі освіти та нові тенденції у навчанні іноземних мов спричинили зростання інтересу вітчизняних та зарубіжних науковців до питання підручникотворення та аналізу шкільних підручників з іноземних мов.

Так, серед відомих дослідників цієї проблеми можна виділити таких науковців, як П. Бех, І. Бім, Н. Басай, Н. Бібік, О. Гузь, В. Мадзігон, В. Плахотник, В. Редько, П. Скетон, Г. Віддоусон, К. Віллінг та інших, які у своїх працях звертались до проблем конструювання змісту, визначення критеріїв та вимог до підручників з іноземних мов, апробації навчальних матеріалів тощо. Не залишились поза увагою науковців створення нових концепцій шкільних підручників (Н. Басай, В. Буренко, Л. Калініна, І. Самойлюкевич, О. Карп'юк, А. Несвіт, М. Сидоренко та інші), концептуальні положення оцінювання якості шкільних підручників (Л. Биркун, Н. Буринська,

Т. Лукіна та інші), проблема укладання шкільних підручників та виявлення недоліків (О. Коломінова, К. Рожер'єр, Л. Петько, В. Редько, О. Тарнопольський та інші). У вітчизняних часописах «Проблеми сучасного підручника», «Іноземні мови», «Іноземні мови в навчальних закладах» вчителі, методисти, науковці, автори підручників висвітлюють власні концепції, шукають нові підходи, шляхи вирішення проблеми створення сучасного ефективного шкільного підручника з англійської мови, аналізують існуючі тощо.

У своїй статті ми ставимо за мету розглянути алгоритм аналізу шкільного підручника з англійської мови на практичному занятті з дисципліни «Аналіз підручників з англійської мови» для подальшого його використання при виконанні студентами індивідуального науково-дослідного завдання.

Виклад основного матеріалу. Протягом тривалого часу серед науковців, методистів та вчителів ведеться дискусія щодо того, хто повинен рецензувати та давати експертну оцінку шкільним підручникам з англійської мови та за якими уніфікованими критеріями оцінювання повинен здійснюватися їхній аналіз. Звичайно, важлива роль в оцінюванні та апробації підручників належить учителю. Але часто вчителі не мають можливості самостійно приймати рішення щодо використання у навчальному процесі одного із рекомендованих МОН України шкільного підручника або обирають його без ґрунтового аналізу та безвідносно до його відповідності сучасним вимогам.

На практичних заняттях із дисципліни «Аналіз підручників з англійської мови», яка вивчається на третьому курсі напряму підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська), у студентів формуються навички аналізу шкільних підручників з англійської мови, що надасть можливість здійснювати їхнє зовнішнє незалежне оцінювання як під час проходження педагогічної практики в школі, так і у майбутній професійній діяльності.

Після опрацювання на практичних заняттях ряду статей вітчизняних науковців [1; 5; 6], які аналізували шкільні підручники з англійської мови, та

перед виконанням студентами індивідуального науково-дослідного завдання із дисципліни «Аналіз підручників з англійської мови» була здійснена спроба зробити груповий аналіз підручників, рекомендованих МОН України для певного етапу навчання за визначеними критеріями з метою виокремлення того підручника, що найбільше відповідає існуючим вимогам.

На практичному занятті студентам було запропоновано проаналізувати два із чотирьох рекомендованих МОН України шкільні підручники з англійської мови для основної школи (5-ий рік навчання) для загальноосвітніх навчальних закладів. Всього МОН України для цієї ланки навчання у 2014-2015 н.р. рекомендувало 4 підручника, один із яких для 1-ого року навчання мови, 1 – для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англійської мови, 2 – для загальноосвітніх навчальних закладів [3].

Студенти працювали в двох групах, аналізуючи два різних підручника за однією схемою (табл.1), а після групової дискусії обрали один для подальшого аналізу, виходячи із більшої кількості підсумованих балів.

Таблиця 1

ЗРАЗОК СХЕМИ АНАЛІЗУ ПІДРУЧНИКА

КРИТЕРІЇ	Бали
<p>I. ФІЗИЧНІ ПАРАМЕТРИ ТА ВІДПОВІДНІСТЬ САНІТАРНО-ГІГІЄНИЧНИМ НОРМАМ</p> <p><u>1. Ергономіка та дизайн</u></p> <p>а) чіткість, добре організований, зручність для використання</p> <p>б) використання відповідних шрифтів та стилів, виділень, заголовків, зручність та логічність нумерації</p> <p>с) естетичність оформлення та кольорова гамма</p> <p><u>2. Малюнки та світлини</u></p> <p>а) якість малюнків</p> <p>б) педагогічна доцільність</p> <p>с) відповідність віковим та психологічним особливостям учнів</p> <p>д) достатній та різноманітний формат / зміст</p> <p><u>3. Зв'язок наочних матеріалів та тексту</u></p> <p>а) на скільки вдало малюнки пов'язані з текстом</p> <p><u>4. Інші фізичні параметри</u></p> <p>а) якість паперу</p> <p>б) розміри та обсяг</p> <p>с) вага</p>	

<p>II. МОВНИЙ МАТЕРІАЛ</p> <p>1. Лексика</p> <p>a) насиченість та різноманіття</p> <p>b) відповідність програмі, потребам учня та практичному використанню (form and meaning)</p> <p>c) гендерна коректність (уникнення дискримінації)</p> <p>d) відповідність стилю</p> <p>e) використання довідкових матеріалів та джерел</p> <p>2. Граматика</p> <p>a) точність та вірогідність</p> <p>b) чіткість презентації / пояснення</p> <p>c) повнота / різноманітність та націленість на комунікацію</p> <p>d) зосередження на формі / значенні</p> <p>e) підхід: дедуктивний, індуктивний, диференційований</p> <p>f) досягнення автентичності</p>	
<p>III. КУЛЬТУРНИЙ ЗМІСТ</p> <p>a) відповідність / доречність</p> <p>b) сучасність</p> <p>c) неупередженість</p> <p>d) залучення до культури</p>	
<p>IV. ДИДАКТИЧНА ЦІННІСТЬ</p> <p>1. Загальні навички</p> <p>a) збалансований розвиток пізнавальної діяльності</p> <p>b) розвиток навичок логічного мислення та послідовності</p> <p>c) забезпечення наступності в навчанні</p> <p>d) зв'язок із дійсністю</p> <p>e) дозованість матеріалу</p> <p>2. Рецептивні навички</p> <p>a) Аудіювання</p> <ul style="list-style-type: none"> • автентичність • різноманіття мовців, акцентів, комунікативних ситуацій • робота над вимовою / інтонацією / наголосом <p>b) Читання</p> <ul style="list-style-type: none"> • різноманіття стилів і жанрів • автентичність / практичність • сучасність та актуальність тематики <p>3. Продуктивні навички</p> <p>a) Говоріння</p> <ul style="list-style-type: none"> • модель: справжнє, сучасність • ступінь контролю: контрольоване, кероване, вільне • різноманіття комунікативних ситуацій • feedback and correction <p>b) Письмо</p> <ul style="list-style-type: none"> • різноманіття завдань / комунікативних ситуацій 	

<ul style="list-style-type: none"> • орієнтоване на процес / на результат • розвиток творчих навичок • відповідність дидактичного супроводу 	
<p>V. МЕТОДОЛОГІЯ</p> <ul style="list-style-type: none"> a) відповідність національним особливостям навчання b) врахування вимог інтернаціоналізації простору мовної освіти c) чіткість, повнота, різноманіття методів d) системність і логічність викладу матеріалу та зв'язок між параграфами e) використання інноваційних підходів / завдань f) зосереджене на учні / кероване учителем (learner-centered or teacher-led) g) достатність завдань для повторення матеріалу h) контроль та оцінка навчальних досягнень, самоконтроль 	
<p>VI. НАЯВНІСТЬ ДОДАТКОВИХ МАТЕРІАЛІВ</p> <ul style="list-style-type: none"> a) <u>Для учня</u> <ul style="list-style-type: none"> • книга для учня (student's book), робочий зошит (workbook) • мультимедійні ресурси (CD, DVD, Інтернет-посилання) • домашнє читання • посібник для підготовки до іспитів b) <u>Для вчителя</u> <ul style="list-style-type: none"> • книга для вчителя (teacher's book), матеріалів для тестів та контрольних робіт, роздатковий матеріал • наочність: CD, DVD, презентації в Powerpoint, малюнки. 	

Хотілося б зазначити, запропонована схема аналізу підручника з англійської мови була розроблена доцентом кафедри теорії та практики іноземних мов УДПУ імені Павла Тичини Т. Піонтковською під час проходження академічного стажування за програмою мобільності ERASMUS MUNDUS в університеті Порту (Португалія) та студенткою факультету англо-американських студій цього університету [2, с. 132-134].

Наступним завданням студентів було перевірити, чи відповідає обраний підручник чинній програмі [3] відповідно до сфер спілкування, тематик ситуативного спілкування, мовленнєвих функцій, лінгвістичної компетенції (лексична, граматична, фонетична), соціокультурної компетенції, загальнонавчальної компетенції. Після групового обговорення, був зроблений висновок про відповідність підручника чинній програмі з англійської мови.

Погоджуючись із думкою В.Г. Редька про залежність ефективності процесу навчання іноземних мов від якісного складу мовного, мовленнєвого,

ілюстративного та інформаційного матеріалу, що використовується у змісті підручника, ми вважали за доцільне врахувати запропоновані вченим принципи добору при аналізі шкільних підручників з англійської мови. Означені принципи зумовлені тенденціями розвитку іншомовної освіти та спрямованням на комунікативно-діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний характер змісту навчання іншомовного спілкування та засобів його реалізації [4, с. 68-75].

Нами було запропоновано продовжити роботу по аналізу шкільного підручника, а саме, одного із його розділів, в групах по 4-5 чоловік. Студенти паралельно заповнювали таблицю (табл. 2), де вказували, чи врахований / неврахований той чи інший принцип добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу автором книги. Якщо у процесі аналізу було з'ясовано, що принцип не врахований, то в коментарях студенти записували свої короткі рекомендації щодо можливих варіантів його врахування.

Таблиця 2

№	Принципи добору мовного мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу	+	-	Коментарі
1	Принцип прагматичності та соціальної ефективності			
2	Принцип комунікативної цінності навчального матеріалу			
3	Принцип тематичної організації навчання іншомовного спілкування			
4	Принцип науковості			
5	Принцип врахування навчального досвіду та міжпредметних зв'язків,			
6	Принцип автентичності			
7	Принцип достатності та доступності			
8	Принцип концентричного вивчення тем для спілкування			
9	Принцип мінімізації змісту навчання			
10	Принцип частотності			
11	Принцип типовості та варіативності матеріалу			

12	Принцип диференційованого навчання			
13	Принцип культуровідповідності та культурної цінності навчального матеріалу			
14	Принцип виховної, освітньої та розвивальної цінності навчального матеріалу			

Після детального аналізу, обговорення та заповнення таблиці у кожній групі був визначений спікер, який по черзі ознайомлював дві інші групи з результатами групового міні-дослідження, давав відповіді на запитання, коментував нотатки, додавав рекомендації, запропоновані членами інших груп. Після повернення до власної групи здійснювалось повторне обговорення та остаточне узагальнення результатів, які потім були озвучені на пленумі. Як з'ясувалось в процесі обговорення, у кожній із трьох груп було встановлено, що авторами підручника не були враховані всі принципи добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу. Також були виявлені збіги та розходження думок щодо «врахування» того чи іншого принципу авторами підручника. Завдання студентів полягало не у знаходженні недоліків, а у виявленні шляхів удосконалення існуючого зразка. Серед цікавих думок можна виділити збільшення кількості автентичних зразків написання офіційних паперів, фотоматеріалів, аудіо- та відеосупровід, завдань для самоконтролю, доцільних та необхідних позатекстових матеріалів (схем, діаграм, таблиць, інструкцій тощо), виконання проектів, використання інтерактивних методів навчання, перелік цікавих інформативних сайтів для самостійної роботи [7; 8; 9], покращення якості поліграфії тощо.

За результатами аналізу шкільного підручника з англійської мови було зроблено висновок про його відповідність чинній програмі з англійської мови для означеного етапу навчання та часткову відповідність принципам добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу. Також було зауважено, що за умови творчого підходу до його використання у навчальному процесі, а також підбору цікавих автентичних додаткових матеріалів означений зразок може бути ефективно використаним у навчальному процесі.

Після завершення групового аналізу підручника та підведення підсумків на пленумі, студентам було запропоновано вибрати один із шкільних підручників з англійської мови, рекомендованих МОН України для виконання індивідуального науково дослідного завдання. Для аналізу були запропоновані текстові та позатекстові матеріали; принципи добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу; відповідність матеріалу тенденціям оновлення змісту навчання іноземних мов; мовний матеріал; мовленнєвий матеріал; відповідність сучасним підходам вивчення іноземної мови тощо. Студенти були орієнтовані на виклад власних думок в індивідуальному науково-дослідному завданні щодо відповідності проаналізованого зразка певним сучасним вимогам та окресленню шляхів його креативного вдосконалення за допомогою існуючих засобів.

Висновки. Студенти, майбутні вчителі англійської мови, мають змогу, аналізуючи шкільні підручники з англійської мови, рекомендовані МОН України, перевірити, чи відповідають вони сучасним вимогам та виокремити серед них такі, з якими вони хотіли б працювати в школі. Це сприяє виробленню навичок роботи в групі, вміння аналізу шкільних підручників, розвитку критичного мислення, творчого підходу, виробленню колективної думки.

Список використаних джерел:

1. Калініна Л. Концепція навчання англійської мови в загальноосвітній початковій школі за навчально-методичним комплектом «Have Fun» / Л. Калініна, І. Самойлюкевич // Іноземні мови в сучасній школі, 2012. – № 1.– С. 26–31.
2. Капелюшна Т. Аналіз змісту шкільного навчання англійської мови в умовах інтернаціоналізації освітнього простору / Т.В. Капелюшна // Порівняльно-педагогічні студії, 2014. – № 4 (22). – С. 129–135.
3. Перелік навчальних програм, підручників та посібників, рекомендованих МОН України (2014-2015 н.р.) – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>

4. Редько В.Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті г підручників з іноземних мов. Теорія і практика : монографія / Валерій Редько. – К. : Генеза, 2012. – 224 с.

5. Редько В.Г. Якими бути підручникам з іноземної мови для початкової школи? / В.Г. Редько // Іноземні мови в сучасній школі. – Видавництво «Педагогічна преса», 2012. – № 1. – С. 16–19.

6. Редько В.Г. Підручник «Friendly English 5(1)» для навчання англійської як другої іноземної мови / В.Г. Редько, М.М. Прокопчук // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. – К. – Луцьк, 2007. – С. 186–194.

7. British Council: Learn English – Режим доступу: <http://learnenglish.britishcouncil.org/en/>

8. British Council: Teaching English – Режим доступу: <http://www.teachingenglish.org.uk/>

9. DeepEnglish – Режим доступу: <http://deepenglish.com/>

КапелюшнаяТатьяна

АНАЛИЗ ШКОЛЬНЫХ УЧЕБНИКОВ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Ключевые слова: *школьный учебник по английскому языку, анализ учебников, научно-исследовательское задание, принципы, критерии.*

В статье предпринята попытка рассмотреть алгоритм анализа школьного учебника будущими учителями английского языка для дальнейшего использования навыков анализа на практике при выполнении индивидуального научно-исследовательского задания, а также при выборе учебника для работы в школе, учитывая его недостатки и преимущества.

KapeliyshnaTetiana

SCHOOL ENGLISH TEXTBOOKS ANALYSIS

Keywords: *school English textbook, textbook analysis, individual project, principles, criteria.*

The author attempts to consider the algorithm analysis of English school textbook for implementing skills of analysis into practice by pre-service teachers, while working on individual projects and choosing textbook for school, taking into account its advantages and disadvantages.